

KUNTOUTUKSEN KOULUTUS JA TUTKIMUS KEHITTYY

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön (STM) asettamassa Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumissa (KunFo) laadittiin ehdotuksia kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi. Kehittämisfoorumin loppuraportti julkaistiin 24.8.2023 (Valtioneuvosto 2023). Kuvaa tässä kirjoituksessa kehittämisfoorumin työskentelyä ja sen keskeisiä tuloksia.

Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumi osana kuntoutuksen uudistamisohjelmaa

KunFo perustettiin alkuvuodesta 2021 Kuntoutuksen uudistamiskomitean (2017) todettua valtakunnallisen kuntoutuksen strategisen tutkimus- ja kehittämisohjelman tarpeen. Lisäksi OKM piti tarpeellisenä tarkastella ja kehittää kuntoutuksen koulutusta koko jatkumolla toiselta asteelta tohtoriopintoihin.

Asettamiskirjeessä KunFolta odotettiin selvitystä työelämän kehittämistarpeista, ehdotuksia perustutkintokoulutuksen ja sitä täydentävän koulutuksen rakenteen kehittämiseksi sekä ehdotuksia kuntoutuksen tutkimuksen ja kuntoutuksen koulutuksen tutkimuksen tutkimusstrategiaksi. Kehittämis- teemoiksi oli kirjattu kuntoutuksen koulutus-

ten tilannekuva ja rakenne, koulutusten osaamisprofiilit, kuntoutuksen ja sen koulutuksen tutkimus sekä kuntoutusalan työvoiman tarve ja saatavuus.

Foorumin jäseniksi kutsutut 40 henkilöä edustivat kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen asiantuntijuudellaan koko koulutus- ja tutkimusjärjestelmää ja sidosryhmiä. Foorumin jäsenet toivat foorumien käyttöön oman asiantuntemuksensa ja mahdollisuuksien mukaan oman organisaationsa asiantuntemuksen. Asiantuntijaraportissa tehdyt ehdotukset perustuvat heidän näkemyksiinsä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisestä. Ehdotusten toimeenpanosta päätetään foorumien työskentelyn jälkeen.

Kehittämisfoorumien ehdotusten lähtökohdina olivat kuntoutuksen osaamis- ja työelämätarpeet. Kuntoutus ymmärrettiin kuntoutuskomitean määrittelemän käsitteen mukaisesti: ”Kuntoutus on kuntoutuksen tarpeista ja tavoitteista lähtevä, suunnitelmallinen prosessi, jossa kuntoutuja ylläpitää ja edistää toiminta- ja työkykyään ammattilaisten tuella. Kuntoutukseen kuuluu kuntoutuksen toimintaympäristöjen kehittäminen. Kuntoutus tukee kuntoutuksen ja hänen lähipiirinsä voimavaroja, itsenäistä elämää, työllistyvyyttä ja sosiaalista osallisuutta. Kuntoutus on osa hyvinvointi-palvelujärjestelmää

ja edellyttää useiden toimijoiden oikea-aikaisia ja saumattomia palveluja ja etuuksia.” Näin ollen kuntoutuksen osaamis- ja tutkimustarpeita tarkasteltiin foorumissa laajasti.

KunFon työhön vaikuttavia muita hankkeita olivat muun muassa Korkeakoulujen kestävä kasvun ohjelma (mm. koulutusvastuujärjestelmän uudistaminen) ja Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen (Soteko).

Kehittämisfoorumin työskentelyn eteneminen

Kun KunFo käynnistettiin, olimme koko työryhmä valtavan innostuneita saamastamme vastuullisesta tehtävästä. Varsin laajaa kannatusta sai se, että yritetään tuottaa uudenlaista ajattelua kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisen tueksi. Ajatus oli, että tarkastelisimme kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen laajaa kokonaisuutta ja isoa kuvaa yhteiskunnan näkökulmasta vastuullisesti, emmekä poteroituisi asemiin esimerkiksi puolustamaan yhtä yksittäistä alaa tai omaa organisaatiota. Ihan siihen emme kyenneet.

Foorumin työn ensimmäisessä vaiheessa haettiin yhteistä näkemystä kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen nykytilasta ja tulevista tarpeista. Raportit kuntoutuksen koulutuksen, kuntoutuksen TKI-toiminnan, kuntoutuksen koulutuksen tutkimuksen nykytilasta sekä kuntoutuksen osaamis- ja työelämätarpeista julkaistiin tammikuussa 2022.

Työn toinen vaihe, eli varsinaisten ehdotusten laatiminen, perustui edellä mainittuihin raportteihin, ja työn lähtökohtana olivat kuntoutuksen osaamis- ja työelämätarpeet. Työ toteutettiin kahdessa ryhmässä, joista toinen keskittyi koulutukseen ja toinen TKI-toimintaan. Ryhmät jakautuivat tehtävien mukaisesti alatyöryhmiin.

Ehdotusten laatiminen oli työläs ja monivaiheinen prosessi. Koulutusraportti herätti jo luonnosteluvaiheessa monenlaista, osin varsin aiheellista, kritiikkiä ja kommentointia KunFon ulkopuolelta, jota työskentelyssä voitiin hyödyntää. Osa kritiikistä perustui huhupuheisiin ja virheellisiin käsityksiin

KunFon tehtävistä ja asemasta. Saimme muun muassa palautetta, että joitakin asioita, joista raportissa kirjoitetaan, ei saisi julkisesti sanoa. Etujärjestöistä kuului huoli-puhetta muun muassa siitä, että raportissa ehdotetaan tiettyjä kuntoutusaloja tarkempaan tarkasteluun. Eräs arvostamani STM:n esihenkilö totesi: ”Mikään ei muutu, jos joku ei suutu”. Nyt suututtiin jo ennen kuin raportti julkaistiin.

Raportti on moniääninen, koulutuksen osalta useita ehdotuksia sisältävä asiantuntijaraportti. Se ei ole konsensusraportti. Siinä on rohkeita, paikoin moninäkökulmaisia ja vaihtoehtoisia ehdotuksia. Seuraavaksi tiivistettynä koulutus- ja tutkimusraportin tuloksia.

Lisätään kuntoutusosaamista ja tehostetaan koulutusta

Koulutusraportti perustuu kuntoutuksen koulutuksessa havaittuihin haasteisiin. Niitä ovat muun muassa osaamisen puutteet, koulutuksen hajanaisuus ja päällekkäisyydet, koulutussektoreiden ja koulutusalojen välisen yhteistyön vähäisyys, monitieteisen kuntoutuksen koulutuksen vähäisyys sekä tutkijakoulutuksen hajanaisuus ja koordinoimattomuus.

Kehittämis ehdotukset liittyvät kuuteen teemaan:

1. Työelämässä tarvittavia yleisiä asiantuntijataitoja tulee tukea nykyistä enemmän jo alemmilla koulutusasteilla. Yhteiseen kuntoutusosaamiseen tulee kiinnittää huomiota kaikilla koulutusasteilla. Kuntoutusosaamisen tarvetta tulee tarkastella ja osaamista kehittää muillakin sote-alan koulutusaloilla.
2. Koulutusrakenteita ja tutkintoja tulisi kehittää. Toteutukseen on useita vaihtoehtoja; esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa sote-alan erikoisammattitutkintoon voisi sisällyttää kuntoutuksen osaamisalan tai lähihoitajan perustutkintoon voisi lisätä valinnaisen osaamiskokonaisuuden.

3. Koulutuspolkuja tulisi kehittää. Joustavat ja vaihtoehtoiset kuntoutuksen tutkintokoulutusten polut sujuvoittaisivat siirtymistä koulutusasteelta toiselle ja vähentäisivät tarvetta saman tasoisten tutkintojen suorittamiseen. Lisäksi tulisi vahvistaa tutkintokoulutusten ja koulutusorganisaatioiden välistä yhteistyötä sekä kehittää kuntoutukseen suuntautuvia, monialaisia ja -tieteisiä opintokokonaisuuksia kaikilla koulutusasteilla.
4. Tohtorikoulutusta tulisi kehittää muun muassa kehittämällä kuntoutustiedettä ja -tutkimusta yliopistoissa laaja-alaisesti ja monitieteisesti sekä kehittämällä kuntoutuksen tohtoriopintoja monitieteisenä koulutuksena ja korkeakoulujen yhteistyönä.
5. Jatkuvaa oppimista kuntoutuksen koulutuksessa tulisi kehittää muun muassa kehittämällä aiemman osaamisen tunnistamisen käytäntöjä, vahvistamalla joustavia ja toisiaan täydentävien opintojen kokonaisuuksia sekä toteuttamalla osaamisen kehittämisen mahdollisuuksia sekä ammattialakohtaisesti että monialaisesti.
6. Kuntoutuksen koulutuksen tutkimuksen tulee kiinnittyä koulutuksen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen siten, että koulutusta koskevat muutokset ja ratkaisut perustuvat tutkimukselliseen kehittämiseen ja niiden merkitystä ja vaikutuksia tarkastellaan ja seurataan jatkuvasti.

Tutkimuksen tuella kuntoutuksesta näyttöön perustuvaa ja yhteiskunnallisesti merkityksellistä

Kuntoutuksen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiostrategian (TKI) visioksi kiteytettiin, että kuntoutus valtakunnallisesti tarkasteltuna on näyttöön perustuvaa, vaikuttavaa ja kustannustehokasta sekä merkityksellistä yhteiskunnalle ja yksilölle.

Loppuraportissa esitetyt kehittämisehdotukset liittyvät kahdeksaan teemaan:

1. TKI-toimintaa tulisi kohdentaa ensisijaisesti yksittäisiin kuntoutusmenetelmiin, kuntoutusmenetelmäkokonaisuuksiin tai kuntoutusjärjestelmään. Lisäksi tulisi tutkia arkivaikuttavuutta ja kustannusvaikuttavuutta sekä vaikuttaviksi osoitettujen palveluiden käyttöönottoa.
2. Kuntoutuksen tietopohja on toistaiseksi hajanaista eikä se ole riittävästi tukenut kuntoutuksen strategiaa, kehittämistä tai johtamista. Tästä syystä tulisi perustaa THL:n alainen kuntoutuksen kehittämissen ja johtamisen tietokanta. Lisäksi toisiolaki ja sen tulkinta tulisi saattaa ajan tasalle tukemaan tietokannan käyttöä TKI-toiminnan hyväksi.
3. Tutkimusstrategioita tulisi kehittää siten, että ne paremmin huomioivat kuntoutuksen monitoimijaisuuden ja kompleksisuuden. Metodologisia kehittämiskohteita ovat monimenetelmällisyys, kustannusvaikuttavuus, implementaatio- ja implementointitutkimus.
4. Tutkimuksen rahoitusta tulisi lisätä valitsemalla kuntoutuksen tutkimusstrategisen tutkimuksen teema-alueeksi viimeistään vuodelle 2026 teemalla ”Näyttöön perustuva ja yhteiskunnallisesti merkityksellinen kuntoutus”.
5. Kuntoutuksen parissa toimivista pienemmistä asiantuntijaverkostoista tulisi muodostaa yksi yhtenäinen kattoverkosto.
6. Kansainvälistä toimintaa tulisi tehostaa kannustamalla tutkijavaihtoon, kansalliseen järjestötoimintaan ja kongressien järjestämiseen. Toisiolain aiheuttamat rajoitteet kansainväliselle yhteistyölle ratkaistaan muuttamalla toisiolakia tai sen tulkintaa tarvittavilta osin.
7. TKI-osaamisessa tulisi vahvistaa tuoteistamis- ja kaupallistamistaitoja, erityisesti palvelumuotoilua ja asiakasymmärrystä, sekä verkostotaitoja. Kuntoutuksen tohtorikoulutuksen tulee olla monitieteistä ja monialaista.

8. Lisääntyvä tiedonvaihto on tärkeää alan kehitykselle ja innovaatioille. Siksi tulisi perustaa kuntoutuksen tutkimus- ja TKI-toiminnan viestintävastaavan toimi. Viestintävastaavan tehtävä on ylläpitää digitaalisesti ”Kuntoutuksen kotimaisen tutkimus- ja TKI-toiminnan uutisia”.

Entä sitten?

Nähtäväksi jää, mitä Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumin asiantuntijoiden laatimista ehdotuksista viedään täytäntöön. Ehdotusten toimeenpano edellyttää poliittista tahtoa, muun muassa konkretisoitaessa hallitusohjelmaan sisältyvän kuntoutuksen uudistamisen tulevia vaiheita. Tämä edellyttää etenkin työn tilaajien OKM:n sekä STM:n mutta myös muiden tahojen aktiivista toimintaa, raportin tuloksista tiedottamista sekä niiden arviointia ja edistämistä.

Koulutustyöryhmän moninäkökulmaiset ehdotukset tarjoavat erinomaisen pohjan jatkokehittämiselle ja -keskustelulle, mukaan lukien ehdotettu tiettyjen koulutusten tarkempi arviointi. Jos koulutusosalalla asiat ovat kunnossa, esimerkiksi siten, että ala vastaa yhteiskunnalliseen tarpeeseen ja sen käytännöt perustuvat tutkimusnäyttöön, se kestää myös tarkemman tarkastelun.

Osa foorumin asiantuntijoiden ehdotuksista on sellaisia, että niitä voivat kuntoutuksen alan toimijat, kouluttajat ja tutkijat itse omalla toiminnallaan edistää. Tästä esimerkkinä KunFon jäsenen Strategisen tutkimuksen neuvoston teemahakuun tuoma KunFon TKI-strategian mukainen ehdotus: ”Kuntoutuksella kestävä yhteiskunta”.

Kuntoutuksella on erityinen merkitys vastattaessa yhteiskunnan metahaasteisiin, kuten väestön ikääntymisen aiheuttamaan hoivan tarpeen kasvuun, syrjäytymiseen, työelämän ulkopuolelle jäämiseen ja mielenterveysongelmiin. Nykyisessä julkisen talouden haastavassa tilanteessa olisi näihin haasteisiin kyettävä vastaamaan vastuullisesti, tuottamalla kustannustehokkaasti tarpeenmukaista kuntoutusosaamista ja näyttöön perustuvia kuntoutuspalveluja.

Toivon kiinnostavia lukuhetkiä KunFon loppuraportin parissa. Lämmin kiitos kaikille KunFon jäsenille valtavasta ja hienosta työstä, jonka he ovat vapaa-ajasta säästämättä ja korvauksetta tehneet. Olen ylpeä siitä, mitä on KunFossa on saatu aikaiseksi!

Anna-Liisa Salminen, tutkimusprofessori emerita, Kela, KunFon puheenjohtaja

Lähteet

- Kuntoutuksen uudistamiskomitea (2017) Ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 41.
- Melkas S (2023) Ehdotus kuntoutuksen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiostrategiaksi. Esitys KunFon loppuseminaarissa 24.8.2023.
- OKM & STM (2022a) Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumi. Kuntoutuksen koulutuksen tilannekuva. Väiliraportti.
- OKM & STM (2022b) Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumi. Kuntoutuksen osaamis- ja työelämätarpeet. Väiliraportti.
- OKM & STM (2022c) Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumi. Kuntoutuksen tutkimuksen tilannekuva. Väiliraportti.
- OKM & STM (2022d) Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumi. Kuntoutuksen koulutuksen tutkimuksen nykytila. Väiliraportti.
- Salminen A-L (2023) Näin kuntoutuksen koulutus ja tutkimus kehittyi –loppuraportti tarjoaa ehdotuksia kehittämiselle. Kela. Tutkimusblogi 29.9.2023.
- Valtioneuvosto (2023) Kuntoutuksen koulutus ja tutkimus: Asiantuntijafoorumin näkökulmia koulutuksen kehittämiseen ja ehdotus kuntoutuksen tutkimuksen strategiaksi. Valtioneuvoston julkaisu 64. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165105>
- Vuoskoski P (2023) Ehdotuksia kuntoutuksen koulutuksen kehittämiseen. Esitys KunFon loppuseminaarissa 24.8.2023.